FOTO: HANNA WRETHLING

Att studera när lövsprickningen inträffar olika år är ett sätt att följa de biologiska effekterna av klimatförändringarna.

Naturen ger många svar

Naturum Färnebofjärden är sedan våren 2010 med i Svenska fenologinätverket, vars syfte är att samla information om när träd och örter har lövsprickning, blomning, fruktmognad och lövfällning på olika platser i Sverige.

Informationen används inom bland annat naturvård, hälsa (till exempel pollenrapporter), skogs- och lantbruk samt forskning.

Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet gjordes omfattande observationer av växters fenologi på över 350 platser i landet. Dessa observationer kan vi använda i dag för att mäta hur stor klimatförändringens påverkan är.

Gysinge Bruk är ett område som har historiska fenologiska data, därför är detta område särskilt intressant att följa upp.

Vill du vara med och göra växtobservationer? Ta kontakt med Kjell Bolmgren, samordnare för Svenska fenologinätverket, på tel 0730-67 03 65 eller e-post kjell.bolmgren@slu.se.

Läs mer: www.blommar.nu

Tjädern minskar i parken

Tjädern har minskat kraftigt i Färnebofjärdens nationalpark visar en inventering som gjordes under 2010 och 2011. Dåligt försommarväder är en trolig orsak. Räven en annan.

Tjädern är vår största hönsfågel och tillhör det fåtal svenska fågelarter som har lekar i samband med parningen. Det innebär att flera tuppar samlas på en plats för att utföra ett rituellt spel och vinna hönornas gunst.

Spelplatserna ligger i norra Sverige ofta i blockrik terräng, i mellersta Sverige i hällmarkskogar och längre söderut på tallbevuxna skogsmossar i kanten av en myr. Tjäderspelet börjar i april och kulminerar under ”hönveckan” i början av maj då många hönor samtidigt besöker spelplatsen för att bli parade.

Sedan länge har Färnebofjärdens nationalpark med omgivningar ansetts ha en god stam av tjäder. För att få en uppfattning om var tjäderspelen finns och hur många tuppar de hyser gjordes under april 2010 och 2011 en inventering i nationalparken.

Totalt 15 skogsområden, där det tidigare funnits tjäder eller som verkade lämpliga för arten, valdes ut och genomsöktes. Fyra tidigare kända spelplatser undersöktes extra noga. Övernattning i gömsle för att räkna antalet spelande tuppar gjordes på de två platser

Att få uppleva ett tjäderspel är storslaget och

där tjäderspel hittades. Fyra inventerare (Ronny Carlsson, Helge Röttorp, Björn Sjögren, och jag själv) lade ned sammanlagt 41 heldagspass på inventeringen.

Vi förmodade att cirka fem spelplatser med sammantaget ungefär 25 tuppar skulle hittas. Resultatet blev två spelplatser med kanske, i bästa fall, totalt sex eller sju tuppar. Detta är både förbryllande och nedslående, det tyder på att tjädern, åtminstone under inventerings-

FOTO: KALLE NYREMO

För vitr

I juli 2011 släpptes sju vitryggiga hackspettar, fyra honor och tre hannar, i nationalparken efter att först ha suttit i voljärer (en stor fågelbur) i en vecka. De var alla, liksom de fåglar som sattes ut tidigare år, födda på Nordens Ark i Bohuslän.

Under sommaren och hösten matades de dagligen, av national-

FOTO: KALLE NYREMO

spännande, något utöver det vanliga. Men inventeringar visar att antalet tjädrar minskar.

Flera tänkbara orsaker till att tjädern minskar

Förutom vädret kan man spekulera i följande orsaker till att tjädern gått tillbaka i Färnebofjärden:

- Stammen av tjädrar i dessa delar av landet har generellt minskat kraftigt sedan 1970-talet.
- Blåbärsriset har minskat i området vilket missgynnat tjädern.
- Nationalparken är för liten för att ensam kunna hysa en tjäderstam när stora arealer runt den starkt har utarmats biologiskt genom modernt skogsbruk.
- De svaga sorkåren 2009-2010 har påverkat tjäderstammen negativt genom att rovdjur, främst räv, till stor del gett sig på tjädrar.
- Rävens återkomst efter åren med omfattande skabb har påverkat tjäderstammen negativt.

Alla ovan uppräknade orsaker kan vara möjliga, men i första hand tror vi på att det ökade trycket från räven kan ha bidragit mest.

åren, har haft en långt klenare stam i området än under exempelvis 1970-talet.

Efter diskussioner med i stort sett hela Sveriges tjäderexpertis har vi kommit fram till att den troligaste förklaringen är att det varit en rad dåliga försomrar, som drabbat alla hönsfåglars kycklingar hårt. Det påverkar antalet spelande fåglar påföljande år eftersom tjädrar och andra hönsfåglar blir könsmogna under sin första vår. Professor Jacob Höglund i Uppsala har exempelvis konstaterat att antalet spelande orrtuppar minskade kring Färnebofjärden från 135 år 2008, via 85 år 2009 till 30 år 2010.

Eftersom antalet tjädrar och orrar ofta förändras samtidigt lokalt skulle alltså försommarvädret åren 2008-2009 kunna vara den huvudsakliga förklaringen till det låga antalet spelande tjädertuppar åren 2010 och 2011.

TEXT: STIG HOLMSTEDT

yggen har det varit ett bra år

parksförvaltningens personal samt av ett stort antal frivilliga. Maten bestod först av två sorters larver. Under den senare delen av hösten lades talg ut åt dem.

Till och från under sommaren sågs alla fåglar i närheten av matningarna, men framåt hösten tunnades antalet observationer starkt ut och det var därför med viss spänning som vi inom vitryggprojektet på allvar började spana efter dem igen under vintern och våren.

Glädjande nog blev resultatet över förväntan. Av de utsatta fåglarna har minst fem individer – fyra hannar och minst en hona – återfunnits. Dessutom har en fågel, som under sommaren 2010 släpptes ut i Båtforsområdet cirka fyra mil nedströms nationalparken, också hittats i nationalparken.

Som tvååring är han könsmogen och föga överraskande är det han som verkar ha gjort sig till herre på täppan, medan övriga hannar mest smyger i periferin och förhoppningsvis kan finna och hävda egna revir.

Att så få honor har återfunnits beror antagligen i första hand på att två av de fåglar man vid avfärden från Nordens Ark trodde var honor i själva verket visade sig vara hannar.

TEXT: STIG HOLMSTEDT